

A

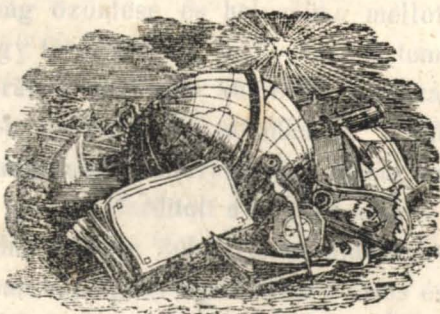
K A L O C S A I

KEGYES TANÍTÓRENDI

KIS GYMNASIUMNAK

1851-dik ÉVI

A B A P R A F X A.

PESTEN,

NYOMATOTT KOZMA VAZULNÁL.

1851.

Midőn a kalocsai kis Gymnasium alaprajzát, korunk igényeinek hódolván, közrebocsátjuk, csak nem mellőzhetlennek véljük azon változásoknak habár rövid vázlatát megérinteni, melyek fennállásától fogva jelen ideig körüle fölmerültek. Ugyanis 1765-dik évben a boldog emlékü herczeg Battyányi József országunk primása s római szék bibornoka, kalocsai érsekségének 5-dik évében, az itteni nagy kiterjedésű, de tanodákat nélkülvő vidéknek közjavát fölkarolván, székes városában a kegyes tanító rendiek közül 8 tanárnak alapításával megnyitotta a műveltséget szomjazóknak amaz áldásos forrást, honnan nem csak a vallásos nevelést, hanem a szelid és bölcsészeti tudományokat is bőven meríthetnék. Melly jótékony-ságának bőséges gyümölcsét azonnal tapasztalván, hogy határtalan nagylelkűségét közelebről is éreztesse, reá következő évben 30 nemes származásu ifjunak élelmezése- sőt a szükölködőknek ruházására is legottan növelvét alapított, kik már, nagyobb hivatásuknál fogva, a szép műveknek azon ágaiban is képeztettek, mellyek a nemesb társalgás- és szerencsésb állásban nem csak kedvességet, hanem finomabb izlést és tapintatot is szoktak szerezni; e végett őket a német és franczia nyelv- rajz- és táncz- valamint katonai gyakorlatokba is beavattatni rendelte. És mivel e magasztos intézkedések az intézetet csak hamar a hír szárnyaira emelték, hogy az ifjuság özönlése és helyszüke mellett a szép virágzásnak indult Musák laka el ne aljasodjék, egy téres termet, melly később templommá alakított, ujlag épített számára; hol az akkorában szokásos különféle műdarabjait az összeregett fényes hallgatóság előtt annak idejében kényelmesen előadhassa. Majd később 1768-dikban saját papnöveldejét is két kegyes tanítórendi tanárral, ugy szinte székesegyházát magyar hit-szónokkal ellátta. Nem kisebb gondot fordított a kegyes alapító arra is, hogy az illy jótékony intézet miben sem szenvedne hiányt, önkénytesen ajánkozván minden fölmerült szük-ségeknél födőzésére; mit azonban mindig előleges fölterjesztés és utólagos számadás mellett eszközölt. Sőt nem csak személyesen, valahányszor csak országos gondjain tágíthatott, hanem magas vendégei koszorújában is az intézetet leggyakrabban meglátogatni, kegyeletével a növendékeket nem különben mint felügyelőiket serkenteni s buzdítani legkedvesebb teendői közé számította. És ezen örömét az általa kegyesen ültetett, hatalmasan pártolt, atyásan ápolt s gondosan nevelt kertjében egész 10 évig élvezte, mellyeknek lefolyta után az esztergomi érsekségre emeltetett. És ezennel megszűnt a bölcsészeti osztály.

Ennek valamint nagy bátyjának is méltó utódját báró Patachich Ádámot 8 éves kormánya alatt, megyéje szerte, roppant építési vállalatok és részint az egyetemnél, részint a

hétszemélyes táblánál legfelsőbb kegyelemből reája ruházott terhes hivatalai annyira elfoglalták, hogy különös figyelmét ez intézetre ugyan nem függeszthette, mindazáltal, mélyen be-látó esze és ritka bölcseségénél fogva, nem csak jelen de távollétében is állandó virágzását fentartani, jótékonyásával halmozni és javát előmozdítani soha el nem mulasztotta: ebben úgy mint egyházi hivataloskodásában lelkes helyetteseket szemlélvén ki különösen Palma Károl püspökben, és Gaslevics Antal kanonokban, kik a szent ügynek hatalmas pártolása mellett az ifjúsághoz leereszkedni és főleg a Maria-társulat ajtatosságában részt venni legnagyobb örömüknek tartották.

Ennekutána a felséges kincstárnak kegyes szárnyai alá jutott az intézet, és 3 egész évig részesült ápolásában. 1787-ik évben graf Kollonicz László nevezetett ki érseknek, ki ugyan közel 30 évig kormányozta e főmegyét, és az alatt a részint kiszabott, részint önkényes költségei, már ismét a közbejött francia háborúnak fölsegélésére nagy lelkü ajánlata minden jövedelmét csak nem fölemészteni, nem különben főpásztori gondjai mellett az országgyűlések és azoknak benne helyezett bizodalomuknál fogva a számtalan követségi eljárások, valamint is a hétszemélyes táblánál hivataloskodása egész idejét az intézettől elvonni látszottak: mindazáltal ő valamint atyai gondját, úgy segédkezést is több ízben erre is kiterjesztette; mert már hittudományok tanárainak kettőztetése — már német hitszónoknak alapításával — már ismét az intézet tataroztatása szükségében a felséges kincstárnál — és 1795-ben az 5-dik, és 6-dik osztály föntartása iránt a kir. helytartó tanácsnál hatalmas és sikeres közbenjárásával, már pedig nyájas leereszkedésével és gyakran éreztetett kegyességével a tanári kart lelkesíteni, a tanuló ifjúságot pedig hol ajándékokkal, hol ismét élelmezéssel (és 20-nál soha sem kevesbet) az iparra serkenteni sziveskedett. Magas példája lelkes utánzókra talált Takács Márton püspök és főleg Klobusiczky Péter és Katona István kanonokokban; kiknek elsőbbike az 1795-ben vissza állított Mária-társulatnak érdemdús elnöke és buzgó előmozdítója volt, mind ketten pedig az intézetnek hatalmas pártolói, és az ifjúságnak ritka lelkületű apostolai voltak; jelesen amaz Isten anyjának minden ünnepén az ő tiszteletének megedzésére buzditó szent beszédeket intézni, szent misét énekelni és az egész ifjúságot Ur-vacsorájában részesíteni; emez szinte a husvétü ünnepeknek méltó megülésére szent elmé-kezdésekkel azt előkészíteni dicsőségöknek tartották.

Majd ismét 5 egész évig a felséges kincstár ótalma és adakozása mellett tartotta fenn magát a csekély alapítványában is károsult, elavult épületeiben is szűkült intézet; azonban valamint ebben, úgy a szokott élelmezési segedelmezésben is bőkezűségét a felséges kincstár ez uttal is példásan kitüntette.

De végre 1822-ben csak ugyan teljesült mélyen táplált reményünk és forró ohajtásunk, midőn intézetünk egykori kegyes Moecenas-a, a halhatatlan nevü Klobusiczky Péter, érseki székét elfoglalandó, 15 év lefolyta után visszatért. Határt nem ismerő jótékonyágát számtalan nem csak honi, de külföldi szegényekkel is olly mértékben éreztette, hogy 21 évig őt valódi atyjok gyanánt tisztelték. Különösen boldogította székes városát, hol ernyedetlen apostoli buzgalma, példa nélküli szelidsége, ön megtagadása, és minden ügyefogyott iránti szánakodó szive és bőkezűsége benne védszentjének eleven képét visszatükrözte.

Neki köszönheti Kalocsa minden csinosodását, és jobblétét. Kegyes atyjok volt ő nem csak a nevelőknek de a növendékeknek is, kik közt magas hivatalainál fogva terhes gondjait szélesíteni és kedvét lelteni szerette, egy ünnepélyes alkalmat sem mulasztván el honlétekor azoknak körét magasztos jelenlétével diszesíteni. Ő benne tiszteli és áldja második kegyes alapítóját, minthogy az első osztályt örök időre megalapította 5300 peng. for. tőkének évi kamatját a tanár ellátására nagy lelküleg áldozván, előlegesen pedig az intézet átalakítását a végre saját költségén megrendelvén. 6 évig 30 ifjút az intézetben élelmeztetett, mi helyett utóbb 3000 váltó forintot köztük évenként elosztott. Az intézet iránti ritka kegyességü példáját követte Csupor Mihál püspök, ki tetemes tőkéjének kamatjából 6 ifjunak első unokái fölneveltetése után évi ösztöndíjt, nem különben a helybeli igazgatónak is tiszteletdíjt hagyományozott.

Három évig a felséges kincstárnak atyai gondoskodása alá kerülvén az intézet, az eddigi segedelmezést évenként megtartotta.

1846-ban érkezett mai kegyes főpásztorunk gróf Nádasdy Ferencz, ki ismeretes nagylelkűségénél fogva halhatatlan eldődeinek nyomán azonnal az intézet közjavanak atyás fölkarolását megajánlván, évenkénti szokott segedelmezésén felül az egész intézet épületeinek bel és kül kijavítási szükségait anyagokkal földözni kegyeskedett. A szegény de egyszersmind jó reményü tanulók közt évenként 3000 váltó frtot kiosztogatott. Sőt legközelebb mult évben az ifjúságnak vallásos neveltetéséről személyesen meggyőződni akarván, a keresztény tudománybéli vizsgálatra magát megalázta, és csak ugyan magas várakozásával váltig találkozó haladását tapasztalván, nem csak nyájas leereszkedése, derült kedélye, bölcs közbeszólásával, hanem részint fényes ezüstpénzbeli gazdag ajándokával, részint pedig csinos szent képekkel kimondhatlan ösztönt öntött beléje. Ugyan ekkor, nehogy az idők mostoha változásával az 5-dik, és 6-dik osztály újra veszélyeztessék, egy tanárnak évi élelmeztetésére 300 p. ftot ajánlott; melly kegyességgel előbbeni évben Girk György püspök is viseltetett. A két kegyes atyának kitünő példáját az egész főkáptalan vetélkedve utánozván az intézet úgy, mint a növendékek boldogoknak érezték magukat; mert az alsóbbrendü papság által is számtalan anyagi és szellemi jótéteményekben részesítették, nem csak sajátos jótékonyáguk és ifjúsághozí vonzalmuknál fogva, de egyszersmind azon jó és mind eddig sikerült remény fejében is, hogy így eleve készítenek maguknak egykori jó paptársakat.

Folyó iskolai évben e remény, két főbb osztálynak megszűntével meghiusulván, az intézet úgy, mint növendékei e jótéteményektől csaknem egészen elestek. Részről ennek tulajdonítható a tanuló ifjúság szembetünő megcsökkenése; minthogy ezelőtt 100-on fölül, hajdan pedig 200-an is részesültek az áldásteljes nevelésben: jelesen a Gymnasium névjegyzékéből kitünik, hogy az összeírás alkalmával

1840-dik évben	=	184.
1841 — „	=	196.
1842 — „	=	190.
1843 — „	=	183.
1844 — „	=	189.

1845-dik évben =	166.
1846 — „ =	182.
1847 — „ =	205.
1848 — „ =	187.
1849 — „ =	183.
1850 — „ =	111.; holott az idén csak 60 tanulót

irhattunk össze; jóllehet ezt más részről az idő mostohaságához járult tandíjaztatás és az új könyvek drágasága is okozta.

Szellemi állását illetőleg az intézetnek, mennyire összes tapasztalása a műtársaknak általában eddig tanusítja, bár a tanulók egy részének az eddig szokatlan tanárok többsége miatt elágazott figyelme magát eléggé tájékozni nem képes, azonban a szerencsés elmék a fejlettebb itéleti tehetségek mellett még a terjedelmes tárgyakban is sikerdús haladással kísérik a kimerítőleg elébök terjesztett és világosan értelmezett szép és a fiatal korra úgy, mint későbbire igen érdekes, elmederítő és szívképző tárgyakat. Vajha egyszermind az illetők a házi nevelést az intézet szent működésével folytonos kapcsolatban tartani valahára iparkodnának!

Az intézetben 6 tanár működik, u. m. Dobay Elek, tanodaigazgató, egyszermind hittanár és hitszónok. Vass Sándor latin nyelv-tanár. Milkovits István görög és német nyelv-tanár. Ziskay Pál történelem- és földrajz tanár. Mihály Pál szám- és mértan-tanár. Szabó Mátyás természet-tan, természetrajz s magyar nyelv-tanár. Ezekről az ifjuság minden osztálya összesen hetenként 24 órai előadást veszen. És pedig a hittanból minden osztály kétkét órát a vasár- és ünnepnapokat ide nem számítva, midőn különösen reggeli és délutáni félórában először az Isten igéjét, azután a sz. misét hallgatja, valamint naponként is ebben részesül. A latin nyelvre 20 óra az összes intézetben; német nyelvre 10 óra; a görögre 2 felsőbb osztályban 8 óra; történelem és földrajzra mindnyájában összesen 15 óra; a szám- s mértanra összesen 17 óra; a természet-tanra 4-dik osztályban 4 óra; a természetrajzra a többiben összesen 10 óra; magyar nyelvre pedig összesen 4 óra fordítatik. E tanítási rendet némi módosítással jövő évben is szádékozunk megtartani.

Mit sem mulaszt el a közoktatási magas ministerium tanodai hatóság utján elkövetni, mit, a rögzös útnak nehéz megtörése mellett, a kitüzött legüdvösbe nevelési sikerhez legtisztább szándokkal czélszerűnek talál: melly ügyben csak ez évben körülbelül 40 levelében legbuzgóbban intézkedni méltóztatott. Még ugyan eddig sem alkalmas kézi vagy segéd-könyvekkel, sem természet-tani eszközökkel tisztában nem lehetünk az intézet szegénysége miatt; de táplál a jó remény, főleg nagylelkű jótévék hozzájárultával, hogy e nehézségen is jövőben segítve lesz.

* * *

Hogy a tanodai nevelés a házi első nevelés alapjára fektetve a vele egybeolvadt tanításnak sikerét megteremje, s egyszermind kettős céljának megfeleljen, miszerint a növendék erkölcsös és az államnak hasznos egyénévé képeztesse, szükségesnek véljük, hogy

a növendék korakénti fokozatos tehetségi fejledezésével párvonalban álljon. Tagadhatlan ugyan, hogy a nevelő s tanító lelkimüveltségétől, tisztai buzgalmától és okos modorától legtöbb függ: de csak ugyan azt is tanítja a mindennapi tapasztalás, hogy a tanárnak bár milly képessége a növendéknek bár legfogékonyabb elmetehetsége mellett is keveset használ; sőt gyakran minden hatását veszti a különben legczélszerűbb nevelés is, hol a növendéknek bizalmát teljes mértékben nem bírja a tanár; mert az akarat hajlama, mellyet a bizalom vezérel, fő tényezője a sikeres haladásnak. Ezért neveztetik talán az ifjuság nevelése legfőbb mesterségnek, mert a gyenge ifjút nem annyira meggyőző bölcséleti indokokkal, mint inkább kecsegtető gyermeki leereszkedéssel és szívreható ártatlan bánásmóddal szükséges kormányozni. Mire nem bírhatja az okos dajka egyedül tőle függő és csak az ő gondjára bízott gyermeket, ha már megnyerte bizalmát és kitanulta gyöngeségeit? Minthogy pedig az ifjunak itélő tehetsége és lelki ereje, mellyek őt kötelességében korlátozzák, későbbben szokott megállapodni: a tanítás sikeríthetőbb foganatának szempontjából itélve az alsóbb szakosztályokban kevesebb tanító mellett kellene maradnia, kik őt bensőleg kiismervén, gyengeségein szánakodván, elméjét atyailag ápolgassák s ott, hol legszükségesebbnek látják, gyakrabban derítgessék, hogy így a tanárok növendékeik bizodalját megnyervén, édesdeden és a gyermeknek minden megterhelése nélkül a tudományok édes gyümölcsét vele megkedveltessék.

Azonban igénytelen nézeteink bár ön meggyőződésünk folytán merítették, azokat mégis az ifjuság neveléséről gyengéd atyai szeretettel gondoskodó felsőbbbségnek bölcs itélete alá rendelni, valamint eddig, úgy ezután is teljes készséggel főkötelességünknek tartandjuk.

Dobay Elek.